

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**Українська словесність у полікультурно-освітньому
просторі сьогодення**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

23-24 вересня 2021 року

Одеса – 2021

Г69

Друк за ухвалою вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 3 від 18 жовтня 2021 року)

Редакційна колегія:

Копусь О.А., перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи
Кон О. О., декан історико-філологічного факультету;
Кучерява О. А., завідувач кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;
Прокопенко Л. І., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;
Босак Н. Ф., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;
Горіна Ж. Д., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін (*відповідальний редактор*)
Євтушина Т. О., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін (*відповідальний секретар*)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Мельник С. М. – к.філол.н., доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Державного університету «Одеська політехніка»
Караман С. О. – д.пед.н., професор кафедри української мови Інституту філології Київського університету Бориса Грінченка

Г69 Українська словесність у полікультурно-освітньому просторі сьогодення [Електронний ресурс] : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції /відп. ред. Ж.Д.Горіна]. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021. 184 с.

За зміст тез наукових доповідей, достовірність цитувань та оригінальність викладення матеріалу відповідальність несуть автори

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021
©кафедра української філології і методики навчання фахових дисциплін
©Автори статей, 2021

льницький до міста. Співвідношення між уривком певної картини світу та його мовним уявленням виявляється в мовній ментальності.

Висновки. Отже, мовна картина світу – це спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу : інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами. Звернення до фольклорних джерел переконує нас в особливому, вартісно-змістовому світобаченні, в тому, що складна образна система збагачує загалом когнітивну картину світу.

Література

1. *Думи* / За ред. Г. П. Коваль. Київ, 1969. 256 с.
2. *Жаботинская С.* Когнитивная лингвистика: ракурсы анализа языковой картины мира. *Актуальні проблеми металінгвістики*. Київ–Черкаси, 1999. С.47–58.
3. *Карпенко Ю.А.* Специфика ономастики. *Русская ономастика*. Одесса, 1984. С.23-37.
4. *Кочерган М.П.* Слово і контекст. (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів : Вища школа, 1980. 183 с.
5. *Кульчицький О.* Риси характерології українського народу. *Енциклопедія українознавства*. Мюнхен-Нью-Йорк, 1949. Т.1. С.120-122.
6. *Родніна Л.О.* Мова як елемент культури. *Мова і культура*. Київ, 1986. С.11-17.

УДК 371.321:801.8

Оксана Кучерук, Анастасія Бугайчук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті на основі аналізу теоретичних положень та узагальнення педагогічного досвіду висвітлено питання формування інфомедійної грамотності старшокласників у просторі мовної освіти. Досліджено цільові напрями й шляхи використання медіатекстів у процесі навчання української мови.

Ключові слова: *інформаційна грамотність, медіаграмотність, медіатекст; медіаторчість, методика навчання української мови.*

The article, based on the analysis of theoretical positions and generalization of pedagogical experience, highlights the issue of formation of infomedia literacy of high school students in the space of language education. The target directions and ways of using media texts in the process of learning the Ukrainian language are studied.

Keywords: *media literacy; media text; mediacreativity, methods of teaching the Ukrainian language.*

Постановка проблеми та її зв'язки із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні освітні тенденції спрямовані на формування в учнів цілісної картини світу з адекватним ставленням до неї та на створення умов для соціалізації юного здобувача освіти в інформаційно-цифровому суспільстві. Як члену такого суспільства випускникові нової української школи без інфомедійної грамотності буде важко орієнтуватися в повсякденному житті. Усвідомлюючи це, педагоги активно шукають шляхи формування інфомедійної

грамотності учнів, яка б уможливила перетворити виклики, спричинені можливостями інформаційно-цифрового суспільства, на ресурс для саморозвитку.

У 2016 р. Президією Національної академії педагогічних наук України було схвалено нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, у якій декларується «впровадження медіаосвіти в педагогічну практику на всіх рівнях», а також «поширення практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів» [3]. Власне, над цими ідеями нині активно працюють учасники проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який реалізує Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії у партнерстві з МОН України й Академією української преси, про що свідчить збірник статей, створений у межах цього проекту [2].

Виникає питання: як сформувати в учнів інфомедійну грамотність у шкільному курсі української мови? У цьому контексті набуває **актуальності** проблема застосування медіатекстів, належна організація роботи з якими сприятиме зацікавленню та активності учнівської молоді на заняттях з української мови.

Аналіз наукових досліджень. Останніми роками розвиткові медіаграмотної особистості присвячено низку вітчизняних та зарубіжних наукових праць. Цікавими є прикладні дослідження щодо типології й аналізу медіатекстів (Ж. Горіна, О. Волошенюк, Т.Добросклонська, В. Іванов, Т. Іванова, Л. Кульчицька, Д.Сазонов, М. Скиба, О.Федоров, Л.Шевченко, М.Яцимірська), дидактичних підходів до формування медіаграмотності студентів (Л.Найдьонова, Н. Ничкало, О.Семенов, Г. Онкович, Ю.Наливайко), окремих аспектів формування медіаграмотної особистості на уроках мови (О. Глазова, О.Горошкіна, Г.Корицька, О.Кучерук), використання засобів ІКТ для створення розвивального освітнього середовища в навчанні української мови учнів і студентів (М.Греб, Н.Грона, Ю.Казаков, С.Караман, С.Шаров, Т.Шарова, Г.Шиліна, М.Ячменик та ін.). Водночас потребують глибшого вивчення, теоретичного обґрунтування шляхи формування інфомедійної грамотності в практиці навчання української мови, адже на відповідних заняттях освітній потенціал засобів медіаосвіти реалізується недостатньо.

Мета статті – розглянути лінгводидактичні умови формування медіаграмотної мовної особистості старшокласника в процесі навчання української мови.

Виклад основного матеріалу. За О. Семенов і М. Ячменик, ефективному вирішенню професійних завдань з формування компетентної мовної особистості школяра, його соціалізації, морального, громадянського, естетичного виховання сприяють засоби медіаосвіти – технічні, програмні, мережеві, креолізовані, аудіовізуальні [5, с. 137]. Такі засоби уможливають формування інфомедійної грамотності учнів.

Поділяємо думку, що **інфомедійна грамотність** – це вміння сприймати на основі критичного мислення і створювати медіапродукти, ураховуючи

динамічність подій навколишнього світу та спираючись на аналіз і оцінку медіатекстів відповідно до контексту функціонування медіа, а також до використання кодових і репрезентаційних систем. Виділене поняття об'єднує в собі кілька компонентів: інформаційну грамотність, креативність, медіаграмотність, цифрову безпеку, критичне мислення, соціальну толерантність, стійкість до впливів медіа на наші емоції, візуальну грамотність, інноваційність [4, с. 10]. Водночас у контексті сказаного варто акцентувати увагу на суміжному питанні академічної доброчесності. Т. Насалевич слушно зазначає, що це питання виховання, яке закладається ще в початковій школі, коли молодші школярі створюють мініпроекти з певної теми та користуються інформацією з різних джерел [2, с. 298].

Формування інфомедійної грамотності потребує модернізації уроків української мови, зокрема створення уроків із інфомедійним компонентом. Таким компонентом може бути *скрайбінг* як сучасна техніка анімаційної презентації інформації, матеріалу, у якій наративне мовлення мовця ілюструється нашвидку, мимохідь графічними малюнками на дошці. Зручним застосунком для створення скрайбінгу є «Powtoon». Наприклад, у процесі дослідження ми під час педагогічної діяльності з учнями спробували створити анімаційну презентацію (скрайбінг) з теми «Іменник» за допомогою зазначеного цифрового ресурсу. Створене відео займає за часом трохи більше двох хвилин. Щоб його змогли побачити учні та всі зацікавлені, скрайбінг завантажено на власний канал YouTube для зберігання (<https://www.youtube.com/watch?v=U8WnaQLCHIY>).

Лінгвометодична цінність використання скрайбінгу з освітньою метою зумовлена тим, що він співвідноситься з психічними особливостями сучасної учнівської молоді, так званого покоління «Z», яке фрагментарно сприймає інформацію й характеризується мозаїчним (кліповим) мисленням. Переваги цього способу навчання ще й у тому, що він забезпечує в процесі сприйняття навчального матеріалу одночасне поєднання зорових і слухових відчуттів. У результаті виникає феномен синестезії, який позитивно впливає на психіку учня, сприяє запам'ятовуванню інформації, розвитку емоційного інтелекту, надихає на креативність.

Умовами ефективного навчання української мови на засадах медіаосвіти є дотримання відповідних принципів навчання: принцип особистісно орієнтованого навчання з використанням медіаресурсів; принцип соціокультурний та мовно-комунікативний; принцип культури аналітичної роботи з медіатекстом; принцип інтегрування інфомедійної грамотності в процес мовної освіти. Варто окремо наголосити на психологічному аспекті медіауроку. Загальновідомий факт, що більшість людей запам'ятовує 5 % почутого і 20 % побаченого під час першого сприйняття. На медіауроках запам'ятовуваність підвищується до 40-50% [1, с. 9]. Крім того, варто зазначити, що до таких уроків учні готуються більш мотивовано й активніше.

Аналіз власного педагогічного досвіду свідчить, що на занятті з інфомедійним компонентом підвищується мотивація навчання та активізується

самостійна діяльність учнів. Для таких занять характерним є використання електронних освітніх ресурсів, інфографіки, медіатекстів. Відповідно до цілей навчання основні напрями роботи з медіатекстами можуть бути такими: 1) сприйняття й розуміння учнями контенту медіатексту, перевірка його джерела, авторства, з використанням довідкових медіаресурсів, інтерпретації, бесіди, есе, відгуку, соціальних мереж для обміну інформацією, думками тощо; 2) аналіз учнями медіатексту, маніпуляційних прийомів у ньому, із застосуванням способів розвитку критичного мислення – метод «Шість капелюхів мислення» Едварда де Бона, маркування тексту позначками, передбачення, асоціативний куш, дискусія та ін.; 3) створення власного медіатексту (реклами, рекламного буклету, інтерактивного плакату, мемів, колажів, коміксів, відеоролика, аудіотексту, сторітелінгу у формі лонгриду тощо), з використанням цифрових сервісів, вебплатформ; 4) оцінювання медіатекстової діяльності.

У контексті лінгвометодичної роботи з формування інфомедійної грамотності учнів на уроках української мови окреме місце відводимо вправам з інфомедійним компонентом на сприйняття, аналіз та самостійне створення медіатексту, що дають змогу культивувати мовну спостережливість, збагачують словниковий запас учнів, розвивають мовно-естетичні смаки. Відтак розглянемо приклади деяких вправ.

Вправа «Знайди помилку». Учні пропонується розглянути рекламні продукти, визначити й усунути помилки. Як варіант цієї вправи старшокласники в позаурочний час можуть самостійно виявляти певні недоліки у вивісках, рекламі, фотографувати це і відсилати у спільну групу Viber чи Instagram/Telegram, пропонуючи однокласникам визначити, яку норму порушено (у наведених нижче візуальних медіатекстах дві помилки у слові *освідченні*, потрібно писати *освічені*; у другому медіатексті частку *будь* у складному неозначеному займеннику *будь-який* необхідно писати з дефісом; у третьому – замість *самі низькі* потрібно писати *найнижчі*, оскільки найвищий ступінь порівняння прикметника утворюємо шляхом додавання префікса *най-* до форми вищого ступеня).

Метою вправи «Редактор» є формування навичок редагування медіатекстів, зокрема дописів у соціальних мережах, розвиток критичного мислення і комунікації. Учні разом із учителем вибирають декілька instagram-профілів, переглядають дописи в них, у разі потреби застосовують фактчекінг до медіаконтенту, знаходять помилки, обговорюють їх і вносять корективи.

Сформувані навички інфомедійної грамотності учнів допоможе вправа «Ми – журналісти». У процесі вироблення вміння писати статтю в газету на морально-етичну, зокрема «Булінг – це прояв цькування чи людська вада?», учні до уроку отримують випереджувальне завдання: зняти відео, як у перехожих людей (дорослих, дітей) запитують, чи відомо їм, що таке булінг, і чи були вони його жертвою. Після перегляду відео на уроці старшокласники створюють відповідну газету про булінг, розміщують її на сайті школи. Завдяки такій вправі учні стають активними громадянами в медійному просторі.

Цікавою для учнів є вправа «Мова пісень», що дає змогу розвивати мовну свідомість, критичну думку, нормативне мовлення. Для виконання цієї вправи вчитель пропонує послухати пісні відомих виконавців (на дошці проєктуються слова), учні мають виписати в зошити помилки, визначити й пояснити, які норми порушено. Наприклад, У пісні Святослава Вакарчука «Дош» використано скальковане з російської мови слово *виключить* («*Наш декаданс виключить світло, В кімнаті залишить ескіз ...*»), якому відповідає нормативне українське – *вимкне* тощо. Ще однією вправою може бути «Есе», її призначення – розвивати креативне мислення учнів, уміння писати аргументативне есе, навички цифрової грамотності. Старшокласники мають написати короткий твір-міркування «Чи може бути дерево медіатекстом?». Есе потрібно зберегти на власному Google диску в папці «Домашні роботи» і надати доступ для перегляду та коментування вчителю. Для того щоб учні справилися з таким завданням, необхідно допомогти їм зрозуміти суть поняття медіатексту, його характерні особливості. Додатково можна дати їм покликання на віртуальну дошку, де розміщене зображення дерева й запропонувати написати на дереві окремі думки, коментарі чи розмістити на ньому стікери з побажаннями. Таке дерево з коментарями становитиме цінний матеріал для дослідження створеного медіаконтенту.

Інтерес до виконання наведених вправ посилюється завдяки актуальному й цікавому змістовому наповненню їх, візуалізації інформації, застосуванню різних форм навчання та засобів інноваційних технологій організації освітнього процесу. Ефективним є використання QR-кодів; сервісу для створення хмар слів Wordart.com; сервісів Learning Apps, WordWall для створення інтерактивних вправ, вікторин; сервісу Canva для створення буклетів, плакатів, презентацій; віртуальних дошок Google Jamboard, Padlet, Linoit, Miro та ін.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, інфомедійна грамотність – це одна з ключових компетентностей сучасного громадянина, необхідна для повноцінної життєдіяльності. Така грамотність поєднує в собі інформаційний, медійний і цифровий складники. Аналіз теоретичних джерел і педагогічної практики дає підстави для висновку, що учитель-словесник нової української школи має використовувати традиційні й інноваційні підходи до формування мовної особистості, яка володіє інфомедійною грамотністю. Належний рівень інформаційно-цифрової компетентності вчителя уможливорює розроблювати інноваційні варіативні методики, орієнтовані на ефективне навчання української мови, розвиток критичного мислення учнів, креативності, умінь пошуку, відбору,

інтерпретації, аналізу, оцінювання інформації та створення власних медіатекстів тощо. Перспективами подальших досліджень може бути вивчення способів підвищення професійної компетентності вчителя української мови в питанні розроблення ефективних електронних освітніх ресурсів.

Література

1. Босак С. Використання мультимедійних технологій на уроках української мови. *Дивослово*. 2011. № 10. С. 9–11.
2. Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / Редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.]. – Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси. 2021. 400 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/>
4. Кучерук Оксана. Інтегрування інфомедійної грамотності в простір мовної освіти. *Українська мова і література в школі*. 2020. №3. С.9-12.
5. Семенов О., Ячменник М.М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія. – Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2019. 211 с.

УДК 378:37.011.3-051:811.161,2+821.161.2

Оксана Кучерява

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ФОРМУВАННЯ АТМОСФЕРИ ПРОДУКТИВНОГО ПІЗНАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті порушено проблему формування творчої особистості студента філологічного факультету. Зокрема розкрито поняття «середовище продуктивного пізнання» та дидактичні можливості таких прийомів, як побудова інтелект карт, креативне письмо, розв’язання творчих задач на заняттях із сучасної української мови.

Ключові слова: *середовище продуктивного пізнання, творча особистість студента філологічного факультету, сучасна українська мова.*

According to the results of the World Economic Forum (2020), in the competency model of training such skills as creativity, originality and initiative, occupy a relevant position. The article raises the problem of forming student’s of the Faculty of Philology creative personality. The content of the concept «environment of productive cognition» and the main lines of creativity of the future teacher are specified. Initiated reconnaissance has a practical direction. The author focuses on the creative potential of educational material in the modern Ukrainian language.

Keywords: *environment of productive cognition, creative personality, students of the Faculty of Philology, modern Ukrainian language.*

Те, який внесок зробить кожна людина в довколишній світ, залежить від того, в яких стосунках вона перебуває зі своїм внутрішнім світом (сер Кен Робінсон)

Постановка проблеми. За результатами аналізу й досліджень, що проводила експертна група Всесвітнього економічного форуму [4], креативність — одна з ключових компетентностей, на яку звертають і будуть звертати увагу роботодавці в майбутньому. Фахівець, якого відрізняють такі риси, як ініціативність,